

Stowarzyszenie
Wschodnioeuropejskie Centrum Demokratyczne

**Raport z działalności
w 2008 roku**

Warszawa, marzec 2009

Wstęp

Stowarzyszenie **Wschodnioeuropejskie Centrum Demokratyczne** wspiera środowiska obywatelskie w krajach posowieckich we wprowadzaniu demokratycznych zmian, w szczególności poprzez wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych oraz niezależnych mediów.

Programy Stowarzyszenia adresowane są do starannie wyselekcjonowanych środowisk i grup lokalnych w krajach posowieckich. Dzięki szczegółowej wiedzy o sytuacji tych grup i o warunkach społeczno-politycznych w krajach działania, Stowarzyszenie **dostosowuje realizowane programy do potrzeb lokalnych partnerów i problemów danego regionu**. Buduje swoje **zespoły eksperckie** wokół problemów **mediów lokalnych, reformy samorządu terytorialnego i rozwoju organizacji pozarządowych**.

Stowarzyszenie jest niezależną organizacją pozarządową, prowadzi działalność typu non-profit od 2001 roku, a od 2004 roku działa jako organizacja pożytku publicznego.

Rok 2008 był poświęcony w dużej mierze wypracowaniu **nowych instrumentów i know how** oraz nowych koncepcji projektowych i działań w nowych sferach (**projekty rozwojowe**). Staliśmy się też **operatorem programu grantodawczego dla polskich organizacji** pozarządowych działających za granicą. Nowe zadania wymagały wypracowania nowej struktury organizacji, która pozwalałaby na pracę w większym zespole, a także aktywizacji Zarządu Stowarzyszenia.

W 2008 r. rozpoczęliśmy pierwszy etap realizacji **Programu Partnerstwa Transgranicznego**. Dotyczy on wsparcia projektów wielostronnych adresowanych na Białoruś, Ukrainę i Kaliningrad, realizowanych przez polskie organizacje w partnerstwie z zachodnimi partnerami. Program ten umożliwia nam nie tylko funkcjonowanie jako **operator grantowy**, ale również **kształtowanie polityki wschodniej Unii Europejskiej** na poziomie społecznym poprzez współdziałanie i debaty z organizacjami europejskimi. Program pozwala nam na zwiększenie współpracy między polskimi i europejskimi organizacjami, działającymi na wschodzie. Jednocześnie otwiera serię spotkań polskich i zagranicznych organizacji na temat **Partnerstwa Wschodniego**. Stworzono stronę internetową programu, a także ogłoszono pierwszy konkurs grantowy dla organizacji pożytku publicznego.

Poważnej rangi międzynarodowej i instytucjonalnej nabrały **Spotkania Białoruskich Implementatorów Międzynarodowych (BIIM)**. W tym roku odbyły się dwa spotkania w Bratysławie i Warszawie. Są one regularnie już finansowane przez NED i Konrad Adenauer Stiftung. Przyciągają około 50 uczestników – organizacje pozarządowe i donorskie z całej Europy i USA, zajmujące się projektami na Białorusi. Zmiana sytuacji politycznej po wojnie w Gruzji wywołała pewne próby otwarcia się na Białoruś ze strony krajów Unii Europejskiej. Reżimowi postawiono pewne warunki, wśród których jest zwiększenie swobód obywatelskich: wypuszczenie więźniów politycznych, swobodny dostęp do informacji oraz realizacja prawa do zrzeszania się i zgromadzeń obywateli. Sytuacja ta skłoniła nas do przeprowadzenia **Monitoringu** realizacji tych warunków w praktyce. Został on przeprowadzony przez kilka organizacji białoruskich we współpracy z organizacjami europejskimi. Powstały pod redakcją EEDC **Monitoring** stał się ważnym dokumentem dla odbywającej się w instytucjach europejskich debaty nad dalszą polityką wobec Białorusi. Jest jednocześnie wymiernym efektem pracy BIIM.

W tym roku w ramach dwóch programów udało się podsumować zebrane know-how oraz zintegrować powstałe grupy ekspertów. Została powołana **polsko-ukraińska grupa trenerska w dziedzinie mediów**. Polscy trenerzy byli szkoleni przez ukraińskich specjalistów. Sformowanie grupy ma być pierwszym krokiem w kierunku stworzenia **polsko-ukraińskiej szkoły dziennikarstwa i zarządzania gazetą lokalną**. Projekt zakładał oparcie działań Stowarzyszenia w następnych latach na rozwoju pracy na rzecz mediów lokalnych. Jednakże brak wsparcia MSZ dla projektów medialnych w tym roku spowodował zahamowanie prac nad tworzeniem szkoły.

Drugim programem, w którym nastąpiło zintegrowanie grupy eksperckiej, jest program **wsparcia**

reformy samorządu terytorialnego. Grupa polskich ekspertów uczestniczyła w dwóch spotkaniach z ekspertami ukraińskimi. Dzięki programowi zostały opracowane rekomendacje co do projektu ukraińskiej reformy samorządowej. Prace te były prowadzone bezpośrednio z ukraińskim Ministerstwem Rozwoju Regionalnego i Budownictwa. Zebrana wiedza ma pozwolić na rozszerzenie działań na Mołdawię.

Po raz pierwszy w działalności Stowarzyszenia został wypracowany projekt pomocy rozwojowej bez jawnych elementów demokratyzacji. W wyniku pracy centralno-azjatyckiego zespołu Stowarzyszenia powstał projekt **renowacji systemu wodociągowego** dla miejscowości Koczkor-Ata na południu Kirgistanu, połączony z **działaniami edukacyjnymi** dla jej mieszkańców. Projekt został wysoko oceniony przez MSZ i mamy nadzieję, że będzie się dalej rozwijał.

Projekt wsparcia białoruskojęzycznych wydawnictw książkowych Stowarzyszenia stał się już tradycyjnym projektem, który wzmocnił infrastrukturę prywatnych wydawnictw na Białorusi oraz sieć prywatnej dystrybucji niezależnych książek. Sukcesem po 13 latach pracy było wydanie przez Stowarzyszenie pierwszego tomu **Atlasu Historycznego Białorusi**. Spotyka się on cały czas z głośnymi reakcjami zarówno historyków, władz jak i czytelników, zajmując wysokie pozycje na stronach internetowych.

W tym roku organizacja po raz pierwszy otrzymała **grant instytucjonalny** od Fundacji Batorego. Pozwolił on na rozpoczęcie prac nad wspomnianym już polsko-ukraińskim zespołem trenerów medialnych. Jednocześnie odbyło się **uporządkowanie i katalogizacja zbiorów książkowych** organizacji.

We wrześniu 2008 roku odbyły się wybory do nowego zarządu (Komitetu Wykonawczego) **Grupy Zagranica**. W tym roku nasza organizacja zgłosiła do KW swojego przedstawiciela. Jako główne zadania wzięła na siebie opracowanie strategii rozwoju GZ oraz prace nad polityką wschodnią Unii.

Zgodnie z wcześniejszymi założeniami, rozszerzyliśmy w tym roku geograficzny zakres swoich działań. Po dwóch latach starań udało się zrealizować pierwszy projekt wizyty stażowej przedstawicieli **organizacji buriackich i jakuckich** w Polsce. Ma on umożliwić dalsze działania i projekty z partnerami z tych regionów. Został także wypracowany nowy projekt na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Ukrainie, którego realizacja powinna rozpocząć się w pierwszej połowie 2009 r. Projekt dotyczy wsparcia organizacji pozarządowych na południu Ukrainy.

W 2007 roku została przyjęta **nowa struktura organizacji**. Rok 2008 był pierwszym rokiem wprowadzania jej w życie. Zakłada ona **organizację wokół zagadnień tematycznych** (media, organizacje pozarządowe, samorząd terytorialny) i odejście od dotychczasowego podziału krajowego. Jednocześnie wokół poszczególnych tematów tworzone mają być zespoły, zarządzające danym know how. Pierwszy rok pokazał duże **problemy w znalezieniu nowego dyrektora** administracyjnego oraz **niemożność utrzymania stabilnego „back seat office”**, który miałby zbierać i utrzymywać polskie kontakty dla organizacji i organizować staże. W tym roku udało się zintensyfikować prace Zarządu, który jako zespół spotykał się regularnie. Jednocześnie następuje stopniowo podział zadań między członkami Zarządu.

I. Programy realizowane w 2008 roku

Stowarzyszenie prowadziło następujące programy:

1. Program medialny – kontynuacja wsparcia niezależnej prasy lokalnej na Białorusi, Ukrainie oraz w Azji Centralnej;
2. Program wsparcia społeczeństwa obywatelskiego – aktywizacja grup społecznych, poszerzona o problematykę rozwoju lokalnego i regionalnego – kontynuowany na Białorusi i w Rosji;
3. Wsparcie idei samorządności – wsparcie eksperckie dla reformy administracji terytorialnej na Ukrainie;
4. Wsparcie niezależnych wydawnictw książkowych i kolportażu - projekt wydawniczy – Białoruś;
5. Belarus International Implementers' Meetings – tradycyjna koordynacja działań organizacji zagranicznych, w szczególności implementatorów projektów na rzecz demokratyzacji Białorusi;
6. Program Partnerstwa Transgranicznego – program grantodawczy wspierający rozwój partnerstw na poziomie społecznym między podmiotami z krajów Basenu Morza Bałtyckiego i krajami sąsiadującymi z Polską/UE od wschodu;
7. Pomoc Rozwojowa – pilotażowy projekt wodny realizowany w Kirgistanie;
8. Program wzmocnienia zdolności instytucjonalnych.

1. Program medialny

Wolność słowa i idea niezależności prasy oraz etyka dziennikarska są wartościami, którymi kierujemy się przy doborze partnerów medialnych i kształtowaniu programów.

U podstaw realizacji programu medialnego Stowarzyszenia leży przekonanie o roli prasy lokalnej jako jednego z istotnych narzędzi budowania społeczeństwa obywatelskiego na poziomie lokalnym. Gazeta to zarówno płaszczyzna integracji lokalnych inicjatyw, jak również instrument wpływu na władze lokalne. Stąd w projektach prasowych Stowarzyszenie zwraca uwagę na treść gazety i na jej lokalność tj. na to by informacja w niej zawarta dotyczyła miejscowego czytelnika, tematów dla niego aktualnych i bliskich, a nie wydarzeń ogólnokrajowych.

Niezależność gazety opiera się przede wszystkim na jej ekonomicznej samowystarczalności. Dlatego ważne jest dążenie wydawców do realizacji interesów ekonomicznych gazety, bez uzależniania się od władzy, partii politycznej czy sfery biznesu. Funkcjonowanie niezależnej gazeta musi opierać się o dochody własne, pochodzące ze sprzedaży i reklam. Wszelkie inne dochody uzależniają ją albo od tendencji politycznych albo od interesów finansowych.

W oparciu o powyższe założenia, w 2008 roku Stowarzyszenie prowadziło działania na rzecz wsparcia i rozwoju prasy niezależnej na Białorusi, Ukrainie oraz krajach Azji Centralnej.

Integracja programów medialnych i tworzenie zespołu trenerskiego

Stowarzyszenie podjęło działania w kierunku **zintegrowania programów nauczania i działań na rzecz wsparcia niezależnej prasy lokalnej**. Dlatego też przeprowadzono nabór i selekcję kandydatów na trenerów i ekspertów z polskich gazet lokalnych dla prowadzenia seminariów i konsultacji medialnych. Celem jest stworzenie polsko-ukraińskiego zespołu trenerskiego, który można by wykorzystywać później do pracy podczas seminariów dla gazet w różnych krajach. Ukraiński partner Stowarzyszenia, Instytut Rozwoju Prasy Regionalnej na Ukrainie, posiada obecnie mocny zespół trenerski, dlatego też polscy trenerzy przeszli szereg szkoleń prowadzonych przez ukraińskich fachowców. Całość działań wokół budowania zespołu trenerskiego doprowadzić ma do stworzenia metodyk **polско-ukraińskiej szkoły dziennikarstwa i zarządzania gazetą lokalną**.

- ♦ **Szkolenie metodyczne dla trenerów „Interaktywne metody nauczania dorosłych w sferze środków komunikacji masowej”**

Celem szkolenia było nabycie przez trenerów podstawowych umiejętności trenerskich, pozwalających na samodzielne prowadzenie treningów w przyszłości.

◆ **Szkolenie dla polskich i ukraińskich trenerów**

Uczestnikami szkolenia byli polscy i ukraińscy trenerzy medialni – razem 12 osób. Polską część grupy stanowiły osoby, które przeszły pierwsze szkolenie metodyczne. Ukraińską część grupy stanowili trenerzy wybrani przez ukraińskiego Partnera projektu. Celem szkolenia było: integracja trenerów z obydwu krajów oraz ich wspólna praca nad programami przyszłych szkoleń. W wyniku szkolenia powstało 6 wstępnych programów seminariów.

◆ **Projekt szkoleń umożliwiających zdobycie doświadczenia polskiej grupie trenerskiej**

W sierpniu 2008 r. został opracowany projekt szkoleń prowadzonych w Polsce w celu zdobycia doświadczenia przed wyjazdami na Ukrainę. Zgodnie z założeniem projektu każdy z trenerów przeprowadził szkolenie dotyczące podstaw dziennikarstwa, skierowane do młodzieży szkół gimnazjalnych i średnich.

Częścią działań związanych z większą integracją zespołu polskiego i ukraińskiego trenerów było wspólne prowadzenie szkoleń przez ukraińskich i polskich trenerów na Białorusi i w Azji Centralnej.

Wsparcie niezależnych gazet w regionach Białorusi

Projekt miał na celu zwiększenie dostępu obywateli Białorusi do niezależnej informacji poprzez wsparcie rozwoju niezależnej prasy w regionach. Wzrost zainteresowania niezależną prasą wpływa na aktywizację obywateli oraz samoorganizację wokół miejscowych problemów na szczeblu lokalnym. Projekt miał wesprzeć zaplecze techniczne ruchu prasowego w regionach w okresie przedwyborczym w 2008 r.

W 2002 roku władze zaczęły zamykać prywatne gazety informacyjne zarówno w regionach jak i w Mińsku. Reakcją na represje wobec oficjalnie działających niezależnych gazet było powstanie rynku prasy podziemnej. Mała prasa w wielu miejscowościach stanowi najważniejsze źródło informacji.

Bezpośrednimi celami realizowanych na Białorusi działań było:

1. Wzmocnienie zaplecza technicznego ruchu wydawniczego w regionach Białorusi w okresie przed wyborami parlamentarnymi w 2008 roku;
2. Wzmocnienie gazety *Svaboda* i jej 5 regionalnych punktów korespondencyjnych;
3. Otworzenie nowych drukarni i odnowienie ich zaplecza maszynowego, oraz zaopatrzenie w papier i materiały drukarskie ok. 20 centrów drukarskich;
4. Utrzymanie 15 redakcji gazet lokalnych i zaopatrzenie ich w komputery;
5. Stworzenie zaplecza informacyjnego dla sił demokratycznych na Białorusi w okresie kampanii wyborczej;
6. Zwiększenie ilości czytelników gazet podziemnych.

W ramach projektu przeprowadzono następujące działania:

- ◆ **Wsparcie pięciu punktów korespondencyjnych** gazety *Svaboda* w Grodnie, Nowopołocku, Borysowie, Mohylewie i Homlu (pięć z sześciu regionów Białorusi).
- ◆ **Zaopatrzenie 12 centrów drukarskich** w papier z sieci niezależnych drukarni podziemnych.
- ◆ **Uruchomienie 10 nowych drukarni** w różnych regionach.
- ◆ **Szkolenia dziennikarskie** dla wydawców i dziennikarzy 15 redakcji gazet lokalnych, wydawanych zarówno w formie drukowanej jak i elektronicznej. Pierwsze seminarium polegało na stworzeniu nowej gazety-prototypu. Seminarium zostało zorganizowane na terenie Białorusi, co miało także przełamać barierę psychologiczną dziennikarzy, którzy boją się kontaktu z ludźmi i aresztowań.
- ◆ **Przekazanie mini-grantów** – papieru dla 20 redakcji, laptopów dla dziewięciu redakcji oraz aparatów fotograficznych dla dwóch redakcji. Wszystkie te gazety, o czym świadczy ich przegląd, stanowiły zaplecze informacyjne dla niezależnych kandydatów do parlamentu. Gazetki lokalne oraz Internet przyczyniły się do wzmocnienia ich możliwości wyborczych. Wsparcie dla gazet poprawiło **walory informacyjne, redakcję i szatę graficzną tych gazet**. Jednocześnie udało się zapewnić możliwość regularnego wydawania tych gazet,

- zarówno w okresie przedwyborczym jak i po nim.
- ♦ **Wsparcie kampanii reklamowej jednej z gazet dopuszczonych do oficjalnej sprzedaży.** Jednocześnie zdecydowaliśmy się na wsparcie dwóch gazet zarejestrowanych w regionach.

Najważniejszym rezultatem jest powstanie sieci informacyjnej **belarda.org**. Sieć ta łączy lokalne strony internetowe w jeden wspólny internetowy zasób informacyjny, poświęcony wydarzeniom lokalnym oraz rozwojowi regionalnemu. BiełARDA będzie dążyła do rozszerzenia sieci informacyjnej do 40 punktów.

Podniosła się jakość co najmniej 10 gazetek z wybranych regionów. Były one ważnymi źródłami informacji podczas kampanii wyborczych do parlamentu w 2008 roku. Zwiększono ilość podziemnych drukarni, wydajność sieci drukarskiej, a jednocześnie nastąpiła poprawa bezpieczeństwa, dzięki zmniejszeniu odległości na jakie dystrybuowane są gazety.

EECD zamierza kontynuować wsparcie indywidualnych gazet podziemnych. Jednocześnie utworzona wspólna sieć informacyjna zostanie wzmocniona o nowe punkty korespondencyjne w rejonach. Punkty te powinny być wzmocnione poprzez utworzenie swoich stron internetowych.

Wsparcie niezależnej prasy lokalnej w Ukrainie

Rynek niezależnej prasy lokalnej w południowo-wschodniej Ukrainie jest słabiej rozwinięty niż w pozostałych częściach kraju. Niewiele jest tam niezależnych gazet, a te, które istnieją, często działają w niesprzyjających warunkach, borykając się z trudnościami ze strony administracji państwowej. Największą konkurencją dla niezależnej prasy stanowią dotowane przez władze państwowe gazety komunalne. W większości miast niezależne gazety prywatne w ogóle nie istnieją, a dla miejscowej społeczności jedynym źródłem informacji są gazety rad miejskich.

W ramach projektu przeprowadzono następujące działania:

- ♦ **Seminaria Szkoły Młodego Dziennikarza.**

W październiku i listopadzie 2008 r. przeprowadzono seminaria Szkoły Młodego Dziennikarza, podzielone na trzy moduły tematyczne. Adresatem seminariów byli młodzi, niedoświadczeni dziennikarze z różnych gazet ukraińskich (łącznie 13 osób), zakwalifikowani do uczestnictwa na podstawie wcześniej przysłanych przez redakcje ankiet.

Tematyka pierwszego modułu dotyczyła funkcji środków masowego przekazu, cech zawodowego dziennikarza, etyki dziennikarskiej, gatunków dziennikarskich, tytułów, leadów, grafiki w gazecie, źródeł informacji, pracy z dokumentami.

Drugi moduł poświęcony był następującym tematom: informacja w gazecie – struktura i zasady jej konstruowania; techniki wywiadu – zasady i strategia przeprowadzania, błędy i jak ich uniknąć; autoryzacja.

W ramach trzeciego modułu omówiono problematykę reportażu (w tym: czym jest reportaż, jego rodzaje; jak napisać reportaż).

- ♦ **Przyznanie grantów gazetom lokalnym na Ukrainie.**

Granty otrzymały przede wszystkim gazety, które przeszły konsultacje i wypracowały plany rozwoju. Są to gazety ze wschodniej Ukrainy, w większości z małych miejscowości. Granty na łączną kwotę 28 tysięcy dolarów przyznano 9 gazetom.

Najbardziej widocznym sukcesem była integracja gazet *Bazarmedia* i *Moye Misto* w Hadiaczu. Pozwoliło to wzmocnić potencjał wydawniczy gazet, którym udało się zdobyć właściwie najsilniejszą pozycję w rejonie. Obydwie gazety zmieniły też szatę graficzną i przeszły na kolorowe wydanie.

Gazeta w Starobielsku zaczęła pracować nad zintegrowanym programem komputerowym, który ułatwił jej kontakt z macierzystą redakcją w Stachanowie. Gazeta *Nowosti* zaczęła rozwijać swoją pozycję na rynku. Do tej pory wychodziła ona razem z reklamową gazetą *Priviet*, obecnie zaś znaczny jej nakład sprzedawany jest jako osobne wydanie informacyjne.

Projekt będzie kontynuowany w roku 2009, zaplanowano w nim szkolenia z zakresu reklamy. Wybór tematyki został podyktowany ogólną słabością działów reklamy w gazetach, a także ogólnoświatowym kryzysem ekonomicznym, który mocno odbił się na sytuacji rynku ukraińskiego, powodując poważny spadek dochodów z reklamy w gazetach. Wymaga to aktywnych i ekspansywnych działań w kierunku poszukiwania reklamodawcy.

Wzmocnienie roli gazety lokalnej jako instytucji rzecznictwa w Kirgistanie i Tadżykistanie

Celem projektu było wzmocnienie pozycji gazety lokalnej w wybranych obwodach w Kirgistanie (obwody talaski, oszski, dżalal-abadzki, batkeński, issykkulski i naryński) oraz w obwodzie sogdyjskim w Tadżykistanie.

Projekt jest kontynuacją pracy rozpoczętej z prasą lokalną w regionie jeszcze w 2004 roku. W 2008r. zasięg projektu został rozszerzony o obwody issykkulski i naryński w Kirgistanie. Lokalna prasa środkowoazjatycka nie ma silnej pozycji rynkowej. Przede wszystkim brakuje jej jasnego określenia swojej pozycji na rynku w stosunku do gazet ogólnokrajowych. Wydawcom i redaktorom brakuje z kolei podejścia do gazety jako do produktu rynkowego, czy planowania rozwoju. Brak wykwalifikowanej profesjonalnej kadry dziennikarskiej i działu administracyjnego.

W ramach projektu przeprowadzono następujące działania:

- ◆ **Seminarium „Jak zaplanować przedsięwzięcia służące rozwojowi gazety?”** dla redaktorów i wydawców. W seminarium uczestniczyło 26 pracowników gazet lokalnych z Talasu i południa Kirgistanu.
- ◆ **Jednodniowe konsultacje polskich ekspertów** w wybranych gazetach lokalnych w Kirgistanie. W konsultacjach wzięło udział siedem lokalnych gazet prywatnych oraz jedna gazeta państwowa planująca prywatyzację; gazeta *Daban* z Talasu, *Ittipak* z Biszkeku, gazety *Ariet*, *Ahborot*, *Itogi nedeli* z Oszu, *Dijdor* z Jalal-Abadu, *Za ugol* z Kyzyl-Kiya oraz *Alaj Tany* z Gulczy. W efekcie konsultacji powstał także raport wraz z rekomendacjami polskich ekspertów.
- ◆ **Konkurs mini-grantów** dla lokalnych gazet w Kirgistanie. Pięć gazet lokalnych z obwodów talaskiego, oszskiego, dżalalabadzkiego i batkeńskiego otrzymało wsparcie w postaci środków finansowych przyznanych na realizację projektów zgłoszonych do konkursu,
- ◆ **Wizyta studyjna** koordynatora EEDC i polskiego eksperta w Tadżykistanie. Wizyta była bardzo ważnym punktem w projekcie. Dała ona bardzo dobre podstawy do dalszego planowania działań na rzecz lokalnych gazet w Tadżykistanie.
- ◆ **Seminarium „Organizacja pracy w redakcji”** adresowany do redaktorów i pracowników redakcji lokalnych gazet z obwodu talaskiego i południa Kirgistanu. W seminarium wzięło udział 25 uczestników.
- ◆ **Seminarium „Jak ulepszyć redakcyjną i dziennikarską pracę w lokalnej gazecie”** dla redaktorów i dziennikarzy lokalnych gazet z obwodów issykkulskiego i naryńskiego.
- ◆ **Seminarium „Wydanie eksperymetalnej gazety-prototypu”**. Szkolenie było przeznaczone dla redaktorów naczelnych i dziennikarzy lokalnych gazet z obwodu sogdyjskiego. Podczas seminarium uczestnicy zaplanowali i zrealizowali jeden numer lokalnej gazety o charakterze informacyjno-społecznym.

W wyniku realizacji projektu osiągnięto następujące rezultaty:

- ◆ Wsparcie pięciu niezależnych gazet lokalnych z obwodu talaskiego i południa Kirgistanu poprzez przekazanie im środków finansowych oraz indywidualne konsultacje polskich ekspertów;
- ◆ Zwiększenie kwalifikacji 25 pracowników ponad 20 redakcji gazet lokalnych z obwodu talaskiego i południa Kirgistanu;
- ◆ Zwiększenie kwalifikacji 16 pracowników 13 gazet z obwodów issykkulskiego i naryńskiego.

Stowarzyszenie planuje kontynuację pracy z gazetami w tych krajach. Na 2009 rok zostały zaplanowane staże w polskich gazetach lokalnych dla 10 wybranych uczestników naszych seminariów, kolejne szkolenia w nowych obwodach w Kirgistanie, indywidualne konsultacje

polskich ekspertów w wybranych redakcjach lokalnych gazet Tadżykistanu i Kirgistanu oraz konkurs mini-grantów.

2. Program wsparcia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego

Program kształcenia lokalnych elit oraz wzmacniania oddziaływania na rozwój regionalny poprzez aktywność lokalną Stowarzyszenie prowadzi od początku swojej działalności na terenie Białorusi, Ukrainy i Federacji Rosyjskiej.

Idea działalności Stowarzyszenia w tym obszarze zakłada wsparcie zaangażowania obywatelskiego poprzez skupienie uwagi uczestników na problemach społeczności lokalnej i angażowanie obywateli na poziomie lokalnym w działania organizacji pozarządowych i przekonanie ich do samoorganizacji w celu przełamania atomizacji społeczeństwa posowieckiego.

W ciągu lat 2007-2008 nastąpiło usamodzielnienie się sieci organizacji białoruskich i ukraińskich, które tworzyliśmy przez kilka lat. Sieć białoruska utworzyła organizację rozwoju regionalnego **BielARDA** oraz sieć informacyjną, zaś sieć ukraińska usamodzielniała się w **Sieć Inicjatywy Społeczne Ukrainy**.

Promocja aktywności lokalnej poprzez rozwój regionalny (Białoruś)

Społeczeństwo obywatelskie na Białorusi jest mocno zatowiszowane. Wynika to zarówno ze spuścizny po Związku Sowieckim, jak i z działań obecnego reżimu. Każda działalność społeczna jest ograniczana, podlega kontroli, a nawet karze kryminalnej. Od 2001 roku władze systematycznie likwidują organizacje pozarządowe. Spowodowało to rozpad wielu sieci organizacji, a ilość ich członków znacznie zmalała.

Ze względu na represyjny charakter reżimu wiele organizacji pozarządowych jest zainteresowanych działalnością polityczną i zastanawia się jak go zmienić, zamiast zainteresować się problemami społeczeństwa. Dlatego też praca na poziomie lokalnym wymaga szczególnej uwagi i jest ważnym sposobem na demokratyzację kraju.

Wybory prezydenckie w marcu 2006 roku pokazały dużą wolę zmiany w społeczeństwie. Wyrażała się ona w protestach przeciwko fałszowaniu wyborów. Nowe inicjatywy społeczne powstały po tych właśnie demonstracjach. Powstają drobne spontaniczne inicjatywy, które jednak nie przekształcają się w stałe organizacje.

Stowarzyszenie wraz z Westminster Foundation for Democracy pracowało przez kilka lat nad wyszkoleniem młodej grupy liderów regionalnych z nowym podejściem. Liderzy ci łączyli działania społeczne i polityczne. Pokazali swoje zdolności w budowaniu zespołów, a także osiągnęli rezultaty w organizowaniu kampanii wyborczych na poziomie regionalnym.

Dzięki połączeniu działań politycznych ze społecznymi przełamali tradycyjne myślenie partyjne zorientowane jedynie na wewnętrzną politykę partyjną. Grupy zorganizowane wokół tych osób zajęły się problemami lokalnymi i zagadnieniami rozwoju regionalnego, zaś swoje organizacje określiły jako Centra Aktywności Lokalnej. Z czasem założyli organizację Białoruska Agencja Rozwoju Regionalnego (BielARDA). Niektórzy liderzy wraz z ekspertami wypracowali strategię rozwoju regionalnego jako dokumenty do debaty publicznej i alternatywne plany w stosunku do działań władz regionalnych.

Wybory parlamentarne we wrześniu 2008 roku stworzyły nową okazję do promowania idei zmian i działalności liderów społecznych. Kampanie te pokazały, że są to ludzie, mający pozytywny plan reform. Okazały się też one dobrą okazją do mobilizacji wolontariuszy. Pozwoliło to wykorzystać te kampanie do budowy struktur Ruchu „Za Wolność”. Jednocześnie w listopadzie 2008 roku nastąpiła pewna liberalizacja systemu, w ramach której Ruch został zarejestrowany.

Celem projektu realizowanego w 2008 roku było wspieranie lokalnych inicjatyw obywatelskich skierowanych na rozwiązanie problemów lokalnych, wzbudzających zainteresowanie obywateli oraz budujących działania i mobilizujących ich wokół Ruchu.

W ramach projektu przeprowadzono następujące działania:

- ◆ **Warsztaty podwyższające profesjonalne kwalifikacje Centrów Aktywności Lokalnej** – Warsztaty były organizowane przez organizację NARDA z Ukrainy. Dotyczyły one następujących tematów: Media – podwyższanie poziomu prasy lokalnej, strategie rozwoju lokalnego, wzmacnianie biznesu lokalnego, rozwój turystyki ekologicznej, zarządzanie i organizacja społeczności lokalnej oraz strategiczne planowanie rozwoju, reforma administracji publicznej i terytorialnej na Ukrainie, technologie oszczędności energii i gospodarka komunalna - dobre praktyki. W warsztatach brało udział 15 CLA.
- ◆ **Spotkania Lokalne “W Ratuszu”** – organizowane dla szerszej publiki, w celu skierowania lokalnej dyskusji publicznej na konkretne tematy, nękające społeczność lokalną. Spotkania dotyczyły gospodarki, kultury, edukacji, ekologii, prywatyzacji domów i mieszkań oraz transportu. W spotkaniach brali udział zaproszeni z Mińska eksperci. Odbyło się 27 takich spotkań z ogólnym udziałem około 400 uczestników w następujących miastach: Żodzino, Barysau, Hrodna, Hłybokoje, Babrujsk, Bielaaziorsk, Witebsk.
- ◆ **Spotkania sieci Centrów Aktywności Lokalnej (CLA)** – W ciągu roku odbyły się dwa spotkania we Lwowie. Spotkania pozwoliły skoordynować działania poszczególnych centrów oraz wymienić się dotychczasowymi doświadczeniami. Grupa omawiała pomyłki w źle przeprowadzonych wspólnych akcjach. Jednocześnie drugie spotkanie pozwoliło skoordynować i zaplanować kampanie wyborcze, w które zostali włączeni nie tylko przedstawiciele CLA, lecz również młodzi liderzy z różnych partii politycznych.
- ◆ **Konkurs małych grantów** – Rozdano 10 małych grantów, których celem było pobudzenie społeczności lokalnej. Na konkurs wpłynęło ponad 200 projektów. Oznacza to bardzo duże zainteresowanie podobnymi formami działalności. Jednym z ciekawszych projektów była aktywizacja społeczności lokalnej w Smolewiczach, oraz projekty aktywizujące nauczycieli w Nowopołocku.

W wyniku realizacji projektu osiągnięto następujące rezultaty:

- ◆ Uczestnicy seminariów utworzyli grupę roboczą ekspertów. Grupa robocza będzie przygotowywać koncepcję reform administracji terytorialnej na Białorusi;
- ◆ Wsparte gazety odegrały znaczącą rolę w kampaniach wyborczych do parlamentu. W kilkunastu miejscowościach stały się rozpoznawalnym medium lokalnym. Podobnie powstałe strony internetowe stały się już nie tylko lokalnym medium, ale coraz częściej cytowane są przez krajowe agencje informacyjne. Powstała ogólnokrajowa platforma informacyjna mediów lokalnych Belarda.org;
- ◆ Plan wspólnych akcji pozwolił zintegrować grupy. Wypracowane wspólne pozytywne kampanie pozwoliły zwiększyć oddziaływanie CLA na społeczności;
- ◆ Małe granty pokazały, jak duży potencjał drzemie cały czas w społecznościach lokalnych. Pozwoliły one również stworzyć dwa nowe CLA;
- ◆ Duża ilość kampanii lokalnych wzmocniła liderów lokalnych.

Projekt będzie kontynuowany w celu zwiększenia ilości gazet i stron internetowych w sieci informacyjnej BielARDY, zwiększenia do 18 ilości centrów regionalnych, stworzenia stałej grupy ekspertów od problematyki zarządzania i rozwoju regionalnego.

Wsparcie młodzieżowych organizacji pozarządowych w Rosji

Na terenie Federacji Rosyjskiej (FR) zarejestrowanych jest kilkaset tysięcy różnych organizacji pozarządowych. Duża ich część dość dobrze funkcjonuje, posiada określone cele i jest dobrze zorganizowana, jednak zdecydowana większość to bardzo często pojedynczy ludzie, którzy nie mogą, bądź też nie potrafią, wyjść do szerszych kręgów obywateli i przyciągnąć do swojej organizacji nowych ludzi.

Tylko nieznaczny procent mieszkańców FR uczestniczy w życiu społecznym czy politycznym kraju. Obywatel w Rosji nadal jest przedmiotem, a nie podmiotem polityki państwa. Tylko nieznaczna liczba rosyjskich organizacji pozarządowych rzeczywiście wychodzi ku obywatelom, starając się wspomagać ich w codziennych problemach. Duża ich część obraca się wciąż w tym samym zamkniętym środowisku, skupia się przede wszystkim na doraźnych celach, krótkotrwałych projektach. W środowisku NGO wyraźnie brakuje zainteresowania wypracowywaniem programów długotrwałych.

Większość rosyjskich NGO działa przede wszystkim w stolicach obwodów, w szczególności w

Moskwie. Sytuację rosyjskich NGO komplikuje dodatkowo przyjęta w styczniu 2006r. przez Dumę Państwową ustawa o organizacjach pozarządowych oraz powołanie przez prezydenta FR Izby Społecznej – quasi-obywatelskiej struktury, której wybór został przez większość rosyjskich NGO zbojkotowany.

Jednym z najważniejszych problemów w Rosji jest aktywizacja młodych ludzi i zachęcenie ich do działalności w organizacjach pozarządowych. Coraz mniej młodych osób jest zainteresowanych działalnością społeczną; przyczyn tego zjawiska szuka się przede wszystkim w trudnej sytuacji ekonomicznej. Dodatkowym utrudnieniem jest organizowany przez rosyjskie władze "równoległy" ruch młodzieżowy, reprezentowany przez prorządowe organizacje, takie jak "Młoda Gwardia" czy "Nasi", które, mając poparcie państwa i większe środki, praktycznie przejmują aktywnych ludzi.

Uczestnikami projektu byli młodzi działacze organizacji pozarządowych, nieformalnych grup oraz organizacji studenckich z ośmiu regionów Federacji Rosyjskiej.

Przeprowadzono następujące działania:

- ◆ **Dwa cykle seminariów na temat pisania i realizacji projektów**, w których wzięło udział 160 członków organizacji pozarządowych z wybranych regionów europejskiej części FR;
- ◆ **Staż** dla wybranych uczestników szkoleń w polskich i ukraińskich organizacjach pozarządowych;
- ◆ Spotkania partnerskich organizacji oraz wizyty monitorujące koordynatora Stowarzyszenia.

W wyniku projektu udało się pogłębić kontaktów naszej organizacji z mniejszymi organizacjami w prowincji rosyjskiej, a także podjęto próbę wypracowania wspólnych działań w następnym roku. Stowarzyszenie planuje kontynuować rozpoczętą współpracę z rosyjskimi organizacjami pozarządowymi. Wraz z ukraińskimi i rosyjskimi partnerami został wypracowany strategiczny plan rozwoju programu na najbliższe dwa lata.

Wizyta studyjna w Polsce młodych liderów z Kirgistanu

Na prośbę kirgiskiej organizacji pozarządowej Interbilim Stowarzyszenie zorganizowało po raz drugi dziesięciodniową wizytę studyjną w Polsce dla 8 absolwentów organizowanej corocznie w Biszkeku Szkoły Liderów. Podczas wizyty studyjnej uczestnicy odbyli liczne spotkania z przedstawicielami wielu warszawskich organizacji pozarządowych, działających w sferach, które odpowiadały ich zainteresowaniom. Uczestnicy odwiedzili organizacje działające na rzecz mieszkańców wsi, aktywizacji zawodowej i społecznej kobiet, realizujące programy na rzecz dzieci ("dzieci ulicy"), programy działań strażniczych oraz aktywizujących społeczeństwo podczas wyborów. Poza tym odbyły się spotkania w organizacjach, zajmujących się przedsiębiorczością wśród młodych osób, działalnością na rzecz promocji regionu (produktu regionalnego) oraz realizacją kampanii społecznych. Spotkania te dały możliwość zaznajomienia się z działalnością poszczególnych warszawskich organizacji oraz z realizowanymi przez te organizacje konkretnymi projektami. Poza spotkaniami z przedstawicielami III sektora podczas wizyty zostały zorganizowane także spotkania z przedstawicielami władzy lokalnej i centralnej. Podczas spotkania w Centrum Komunikacji Społecznej (Biuro Urzędu m. st. Warszawa) uczestnicy zapoznali się ze strukturą władzy lokalnej w Polsce. Spotkania w Pałacu Prezydenta RP, Senacie RP oraz z przedstawicielami partii politycznych umożliwiły uczestnikom zapoznanie się ze strukturą władzy centralnej w Polsce oraz funkcjonowaniem polskiego parlamentu. Poza tym dały im możliwość spotkania liderów życia politycznego w Polsce, co było bardzo ważnym elementem całego programu wizyty studyjnej.

Stowarzyszenie i Interbilim postanowiły kontynuować współpracę. Planowane są kolejne wizyty absolwentów Szkoły Liderów. Wizyta ta poszerzyła także doświadczenie i znajomość środowiska kirgiskiego III sektora przez organizację, co pozwoli rozszerzyć sfery działalności Stowarzyszenia na terenie Kirgistanu o współpracę z lokalnymi NGO na rzecz lokalnych społeczności.

Wizyta studyjna młodych liderów z Buriacji (Federacja Rosyjska) w Polsce. Problemy mniejszości narodowych i etnicznych – polskie doświadczenie

Stowarzyszenie od dłuższego czasu starało się rozpocząć program współpracy z przedstawicielami Małych Narodów Federacji Rosyjskiej. Po dwóch latach starań udało się zrealizować pierwszy krok

w kierunku rozpoczęcia realizacji powyższej idei.

W listopadzie 2008 r. została zorganizowana przez Stowarzyszenie wizyta studyjna w Polsce 10 przedstawicieli buriackich i jakuckich organizacji pozarządowych. Na przykładzie wybranych mniejszości narodowych (Ukraińcy, Białorusini) i grup etnicznych (Kaszubi) zostały pokazane problemy, z jakimi borykają się przedstawiciele tych społeczności w podtrzymaniu tożsamości, języka i odrębności kulturowej.

Uczestnicy wizyty mieli możliwość spotkania się z przedstawicielami organizacji pozarządowych działających na rzecz wymienionych mniejszości, z pracownikami gazet, radia (Radio Kaszebe), twórcami stron internetowych, nauczycielami oraz przedstawicielami władz lokalnych i centralnych. Pierwsze spotkania, wykład w IS UW oraz spotkania w Departamencie Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych w MSWiA i Komisji Sejmowej, zostały pomyślane jako ogólne wprowadzenie do tematyki. Kolejne dotyczyły już problematyki konkretnych mniejszości narodowych i grup etnicznych. Podczas wielu spotkań uczestnicy wizyty studyjnej nawiązali bezpośrednie kontakty z działaczami mniejszości z myślą o dalszej współpracy, bądź o możliwości korzystania z doświadczeń danej organizacji czy instytucji. Wydaje się, że przynajmniej część tych kontaktów może być w przyszłości podtrzymywana i wykorzystywana. Także podczas licznych spotkań mieli możliwość uzyskania wiedzy na temat różnych inicjatyw, które mogą stanowić dla nich źródło inspiracji dla własnej działalności.

Wizyta studyjna dała także Stowarzyszeniu możliwość poznania przedstawicieli lokalnych organizacji z Buriacji i Jakucji. Zostało określonych kilka konkretnych obszarów, w których Stowarzyszenie mogłoby współdziałać z lokalnymi organizacjami z Buriacji i Jakucji. Obecnie, wspólnie z partnerami z Ułan-Ude, pracujemy nad projektem dalszych działań.

3. Wsparcie idei samorządności

Od czterech lat Stowarzyszenie promuje samorządność jako najbardziej efektywną i demokratyczną formę zarządzania państwem/regionem/miastem. Samorządność rozumiana jako system zdecentralizowania władzy i finansów, delegowanie uprawnień na niższe szczeble, wreszcie włączanie obywateli w decydowanie o kwestiach dla nich znaczących, stanowi jedną z podstaw demokratycznego państwa.

Stowarzyszenie kontynuowało w 2008 roku działania dotyczące rozwoju samorządu na terenie Ukrainy poprzez wsparcie eksperckie przygotowywanej reformy samorządowo-terytorialnej.

Wsparcie eksperckie w przygotowaniu prawnych i społecznych podstaw dla reformy samorządowo-terytorialnej w Ukrainie

Projekt był rozszerzeniem kilku programów skierowanych na promocję reformy terytorialnej na Ukrainie poprzez polskie doświadczenia reformy administracyjnej, realizowanych przez Stowarzyszenie ze środków uzyskanych w konkursach „Pomoc Zagraniczna” MSZ RP w okresie 2005-2007.

Udział w projekcie najważniejszych polskich ekspertów: prof. Michała Kuleszy, Jerzego Millera i Andrzeja Płoskonki, których nazwiska są rozpoznawalne i cieszą się autorytetem wśród ukraińskich polityków, interesujących się tematem reformy, pozwoliły na ostudzenie nastrojów politycznych i sprowadzenie prac nad ustawą na poziom merytoryczny. Ekspertyzy pozwoliły zastanowić się również nad samym merytorycznym poziomem przygotowywanych ustaw, a także wyeliminować część błędów, dzięki podobnemu doświadczeniu Polski z lat reform.

Projekt związany był z pracami rządu ukraińskiego nad reformą administracji terytorialnej. W końcu 2007 roku okazało się, że część naszych ukraińskich ekspertów zostało ekspertami Ministerstwa Rozwoju Regionalnego i Budownictwa, a jeden został wiceministrem, odpowiedzialnym za reformę. Sytuacja ta skłoniła nas do prac na poziomie rządowym. Ekspertyzy polskich ekspertów oraz spotkania konsultacyjne miały pozwolić na wykorzystanie w planach reformy polskich doświadczeń. Przygotowany projekt przeszedł konsultacje i czytania w komisjach parlamentarnych, jednakże nie poddano go do tej pory głosowaniu.

Na poziomie regionalnym projekt przypominał działania z lat poprzednich. W kilku ostatnich już

obłaściach, w których idea reformy nie była jeszcze przez nas prezentowana, odbyły się seminaria dla administracji rejonowej i obwodowej oraz dla dziennikarzy lokalnych. Odbyły się one w obłaści ługańskiej, łuckiej, kijowskiej, odeskiej, charkowskiej i żytomierskiej. Seminaria prowadzili eksperci ukraińscy oraz grupa polskich ekspertów praktyków z urzędu Miasta Gdyni, z którymi Stowarzyszenie współpracuje od kilku lat.

Grupa ekspercka, do której adresowana była pomoc polskich ekspertów została skompletowana jeszcze w czasie wcześniejszych działań. Gotowość bliskiej współpracy instytucjonalnej została zadeklarowana także przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa Ukrainy.

Seminaria w każdym obwodzie były organizowane przez Agencje Regionalnego Rozwoju, które są członkami Narodowego Stowarzyszenia Agencji Regionalnego Rozwoju NARDA. Agencje te zapewniły dobry kontakt z administracją państwową różnego szczebla, radnymi, dziennikarzami i działaczami lokalnych organizacji pozarządowych w swoim regionie.

Zrealizowane przedsięwzięcia:

- ◆ **Wizyta konsultacyjna w Warszawie zespołu ukraińskich ekspertów**, pracujących nad reformą administracyjno-terytorialną, podczas której zostały zorganizowane spotkania robocze z polskimi ekspertami, na których omówiono problemy, z którymi spotykają się eksperci ukraińscy, zaprezentowano analizę polskich ekspertów oraz uzupełniono informacje o specyfice uwarunkowań ukraińskiej reformy;
- ◆ **Wizyta grupy polskich ekspertów w Kijowie**, podczas której zorganizowano konferencję na temat problematyki reformy ukraińskiej z prezentacją polskiej analizy i rekomendacji. Ponadto podczas wizyty odbyły się spotkania w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego i Budownictwa, w Parlamencie, Ministerstwie Sprawiedliwości oraz w Ministerstwie Finansów z ekspertami i urzędnikami oraz parlamentarzystami pracującymi nad reformą. W wizycie grupy polskich ekspertów w Kijowie wzięło udział 7 ekspertów z polskich organizacji analitycznych i organów administracji państwowej; uczestniczyli oni w 2 konferencjach na temat problematyki ukraińskiej reformy administracyjno-terytorialnej, podczas wizyty przedstawiono ekspertyzy, analizy i rekomendacje co do reformy;
- ◆ **Opracowanie i przedstawienie przez grupę polskich ekspertów ekspertyzy** na temat ukraińskich propozycji co do opracowania i realizacji reformy administracyjno-terytorialnej. W ramach pracy zespołu polskich ekspertów opracowano i przeanalizowano około 10 dokumentów legislacyjnych Ukrainy, dotyczących przeprowadzenia reformy administracyjno-terytorialnej na Ukrainie oraz opracowano 2 ekspertyzy;
- ◆ **Przeprowadzenie sześciu dwudniowych seminariów** „Polskie doświadczenia reformy administracji terytorialnej oraz dostosowywania prac władz lokalnych i regionalnych do standardów Unii Europejskiej” w Ługańsku, Łucku, Charkowie, Kijowie, Żytomierzu i Odessie. W ramach przeprowadzonych seminariów „Polskie doświadczenia reformy administracji terytorialnej oraz dostosowywania pracy władz lokalnych i regionalnych do standardów Unii Europejskiej” szkolenia przeszło 346 osób (od 47 do 73 osób na seminariach).
- ◆ **Trzy wizyty studyjne dla uczestników seminariów** w Polsce w województwie pomorskim (dla ukraińskich specjalistów i liderów zajmujących się problemami administracji terytorialnej na Ukrainie).

W wyniku realizacji projektu osiągnięto następujące rezultaty:

- ◆ Pozytywnym efektem projektu jest powstanie stałych nieformalnych grup ekspertów polskich i ukraińskich. Polska grupa ekspertów składała się z osób, które pracowały nad wdrożeniem reform w Polsce. Doświadczenie pokazało, że grupa ta może efektywnie wykonywać twórcze zadania i skutecznie przekazywać polskie doświadczenie również w przyszłości. Na Ukrainie osoby, które pracowały nad reformą w różnych ośrodkach politycznych (partyjnych), społecznych (organizacje pozarządowe) i administracyjnych (rząd - Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa) stworzyły stałą grupę roboczą. W grudniu 2008 roku do Gabinetu Ministrów Ukrainy złożono komplet projektów ustaw związanych z reformą administracji terytorialnej. Projekty zostały przygotowane przez ekspertów ukraińskich w wyniku ścisłej współpracy z grupą polskich ekspertów. Projekty te zostały wsparte przez rząd, co zostało omówione na spotkaniu w Gabinetnie Ministrów Ukrainy podczas wizyty polskich ekspertów w Kijowie. Spodziewamy się, że debata

polityczna wokół tych ustaw zakończy się ich przyjęciem. Potwierdzeniem powodzenia projektu jest list-podziękowanie od Ministerstwa Rozwoju Regionalnego i Budownictwa Ukrainy, w którym mowa o korzyści, jaką przyniosła Ukrainie realizacja projektu.

- ◆ W wizycie roboczej w Polsce wzięło udział 8 ekspertów z ukraińskich organizacji analitycznych i organów administracji państwowej, zajmujących się pracami nad projektami ustaw, dotyczących reformy administracyjno-terytorialnej.

Tego rodzaju działania na wysokim szczeblu ustawodawczym z udziałem polskich ekspertów (by przejść już do konkretnych działań w ramach realizacji projektu) stanowiły ukoronowanie tego projektu, i mogłyby być przedmiotem następnego projektu na Ukrainie. Jednocześnie doświadczenia te mogą posłużyć jako podstawa do działań w innych krajach posowieckich.

4. Wsparcie niezależnych wydawnictw książkowych i kolportażu na Białorusi

Trwające w ostatnich latach umacnianie rządów autorytarnych prezydenta Łukaszenki spowodowało pojawienie się „ideologii państwowej” będącej de facto zbiorem konformistycznych postaw wobec władz. Przyczyniło się ono do wzmocnienia presji na niezależne białoruskie środowiska intelektualne ze strony władz. Środowiska te, po okresie szybkiego rozwoju w latach 1989-95, znajdują się pod coraz większą presją. Są atakowane z powodu ich „białoruskości”, w sytuacji, gdy polityka władz białoruskich skierowana jest na rusyfikację. Potwierdzeniem tego jest znaczny spadek ilości książek wydawanych w języku białoruskim. Obecnie ukazuje się mniej książek białoruskojęzycznych niż w czasach ZSRR. W związku z powyższym, niezbędna jest pomoc techniczna dla niezależnych wydawnictw, aby mogły one realizować swoje plany wydawnicze, w tym związane z wydawaniem książek historycznych, naukowych, publicystyki oraz literatury pięknej. Podstawą jest uruchomienie niezależnego systemu kolportażu wydanych książek. Działania takie pozwoliły na zachowanie potencjału tych organizacji i rozwój w przyszłości białoruskojęzycznych inicjatyw wydawniczych, kulturalnych i edukacyjnych.

Celem zrealizowanego projektu było wsparcie rozwoju niezależnej kultury białoruskiej i języka białoruskiego, w celu kształtowania postaw obywatelskich w białoruskim społeczeństwie.

W ramach projektu przeprowadzono następujące działania:

- ◆ **Zorganizowano 11 prezentacji**, których celem było nagłośnienie publikacji oraz popularyzacja książki białoruskiej.
- ◆ **Wydanie I tomu Atlasu Historycznego Białorusi** w nakładzie 2000 egzemplarzy; 166-stronicowy Atlas zawiera 140 map, plany bitew oraz ryciny. Przygotowania do wydania Atlasu były prowadzone przez naszą organizację od 13 lat. Ukazał się on równoległe z Wielkim Atlasem Historii Białorusi, wydanym przez państwo. Cieszy się dużą popularnością i zainteresowaniem, ze względu na ciekawszą koncepcję oraz nieocenzurowane i niezideologizowane przedstawienie historii. II tom Atlasu został częściowo przygotowany do druku. Przeprowadzono prace kartograficzne i przygotowano 191 map.
- ◆ **Wydanie przez niezależne białoruskie wydawnictwa 20 książek i 5 numerów białoruskich czasopism** o łącznym nakładzie 15 550 egzemplarzy; nazw wydawnictw nie podajemy ze względu na ich bezpieczeństwo. **Stworzenie ogólnokrajowej niezależnej sieci dystrybucji książek z centrum w Mińsku**, oraz sześciu regionalnych centrów dystrybucji. W maju 2008 został zatrudniony przez Stowarzyszenie „Baćkouszczyna” krajowy koordynator sieci dystrybucji oraz 6 koordynatorów regionalnych, odpowiedzialnych za dystrybucję książek w regionach oraz zbieranie informacji i zamówień od czytelników. Został także wypracowany system dystrybucji książek i rozpowszechniania informacji o nowych publikacjach.

W wyniku realizacji projektu osiągnięto następujące rezultaty:

- ◆ Wsparcie publikacji książek przygotowanych przez niezależne wydawnictwa białoruskie;
- ◆ Wsparcie organizacji i uruchomienie niezależnej sieci dystrybucji książek na Białorusi;
- ◆ W sumie programem objęto 85 miast (17 w obwodzie brzeskim, 16 w obwodzie witebskim,

11 w obwodzie homelskim, 9 w obwodzie grodzieńskim, 15 w obwodzie mohylewskim, 17 w obwodzie mińskim), gdzie próbowano uruchomić punkty dystrybucji w oparciu o lokalnych aktywistów lub prywatnych przedsiębiorców. W czasie trwania projektu koordynatorzy odbyli 152 wyjazdy w celu dowiezienia książek i spotkań z osobami, które uruchomiły punkty dystrybucyjne w swoich miastach. Z początkowych 85 miast, gdzie rozpoczęto tworzenie punktów dystrybucji, na koniec projektu trwała i efektywną pracą wykazało się 27 punktów dystrybucji.

5. Koordynacja działań międzynarodowych na rzecz Białorusi

Od kilku lat Stowarzyszenie stara się zainteresować sytuacją na Białorusi inne polskie organizacje pozarządowe, a także włączać je do swoich działań. Jednocześnie uczestnictwo w spotkaniach sponsorów, działających na rzecz Białorusi, uświadomiło konieczność szerszej wymiany informacji i efektywniejszej koordynacji prac organizacji, pracujących na tym terenie.

Celem programu jest przełamanie izolacji Białorusi na poziomie społecznym oraz zainteresowanie organizacji z krajów sąsiadujących z Białorusią współpracą transgraniczną, promocja kontaktów sąsiedzkich pomiędzy tymi krajami a Białorusią i wsparcie wspólnych projektów.

W roku 2008 Stowarzyszenie zorganizowało dwa spotkania dla międzynarodowych organizacji pozarządowych pracujących na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi (BIIM - Belarus International Implementers' Meetings) w Bratysławie i w Warszawie. Spotkania te są regularnie organizowane od 2002 roku i gromadzą przedstawicieli największych organizacji pozarządowych, organizacji donorskich, rządów, również z Unii Europejskiej, a także międzynarodowych ekspertów z Europy i USA. Spotkania te mają na celu koordynację pomiędzy donorami, wypracowanie wspólnej strategii i wymianę dobrych praktyk. Spotkanie w Bratysławie w dniach 11-12 kwietnia, dotyczyło przede wszystkim wypracowania rozwiązań dla następujących problemów:

- ◆ Brak jednolitej polityki donorów na Białorusi, w szczególności w zakresie braku zaangażowania ze strony Unii Europejskiej;
- ◆ Niewystarczająca koordynacja między donorami i implementatorami;
- ◆ Brak wizji i myślenia strategicznego na Białorusi oraz skuteczność donorskich instrumentów.

Drugie BIIM odbyło się w Warszawie 16-18 października i było poświęcone wypracowywaniu wspólnego planu działań i monitoringu w okresie moratorium, który został przedstawiony władzom białoruskim przez Unię Europejską po wynikach wyborów do parlamentu w 2008 roku. Uczestnicy spotkania podjęli decyzję o opracowaniu miesięcznego raportu z monitoringu, analizującego rozwój sytuacji na Białorusi w kwestii podstawowych wolności, w tym wolności mediów, wolności stowarzyszania się i wolności zgromadzeń, oraz zmiany prawa karnego, aby upewnić się, że osoby, decydujące w sprawie sankcji dla Białorusi, mają szczegółowe informacje, dotyczące rzeczywistej sytuacji w tym kraju.

6. Program Partnerstwa Transgranicznego

Partnerstwo transgraniczne oraz międzyregionalne stanowi istotny wymiar współpracy w skali międzynarodowej. Jako istotne narzędzie, promujące współpracę, działa stymulująco na rozwój słabiej rozwiniętych regionów. Nawiązanie kontaktów ponadkrajowych, umożliwiających przepływ i wymianę doświadczeń, dobrych praktyk oraz wiedzy, przyczynia się jednocześnie do zwiększenia spójności społeczno-gospodarczej we wszystkich regionach EOG oraz rozszerza zakres współpracy również o kraje Bliskiego Sąsiedztwa UE na Wschodzie.

Centralne położenie geograficzne Polski w Europie sprawia, że kraj nasz jest naturalnym rzecznikiem i promotorem wschodnich sąsiadów na arenie krajów EOG/EFTA. Aktywizacja społeczności lokalnych na poziomie regionalnym lub lokalnym, podejmowana przez podmioty z krajów graniczących z Polską od zachodu na rzecz społeczeństw z krajów graniczących z nią od wschodu, wyrównuje szanse regionów słabszych sprawniej niż jakiegokolwiek działania podejmowane przez te państwa na poziomie rządowym.

Wychodząc z założenia o istotnej roli, jaką mogą i powinny odgrywać polskie podmioty w tym procesie – jako swoisty tłumacz zjawisk społecznych między Europą Wschodnią i Zachodnią - Wschodnioeuropejskie Centrum Demokratyczne, we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, przygotowało program grantodawczy, promujący ideę współpracy transgranicznej, finansowany ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Długofalowym celem Programu jest poprawa komunikacji społecznej oraz wzmocnienie współpracy transgranicznej mieszkańców, władz lokalnych oraz organizacji pozarządowych z Polski oraz z państw EOG/EFTA (Norwegia, Islandia, Lichtenstein), państw Basenu Morza Bałtyckiego (Dania, Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa, Szwecja, Niemcy), jak również z państw, będących wschodnimi sąsiadami Polski/Unii Europejskiej (Ukraina, Białoruś, Obwód Kaliningradzki – Federacja Rosyjska). Szczególnie istotne dla programu jest wsparcie projektów wielostronnych, realizowanych w partnerstwie m.in. z organizacjami z krajów Bliskiego Sąsiedztwa, graniczącymi z Polską/Unią Europejską od wschodu – z Ukrainy, Białorusi lub Obwodu Kaliningradzkiego (Federacji Rosyjskiej).

Program zakłada wsparcie wyłącznie działań o charakterze nieinwestycyjnym, które przyczynią się do wzrostu jakości partnerstw transgranicznych, inicjowanych przez podmioty działające w Polsce i innych krajach objętych Programem na poziomie lokalnym i regionalnym. Poprzez jakość partnerstw rozumie się ich trwałość, rzetelność i funkcjonowanie na zasadzie równości stron.

Zrealizowane przedsięwzięcia:

- ◆ Organizacja Biura Programu;
- ◆ Przygotowanie dokumentacji i ogłoszenie pierwszego konkursu grantowego – 10.12.2008.

Program będzie realizowany do roku 2011 i w ramach jego realizacji zostaną ogłoszone dwa kolejne konkursy grantowe: II kwartał 2009 i I kwartał 2010

7. Pomoc rozwojowa

Zwiększenie dostępności do wody pitnej w mieście Kochkor- Ata na południu Republiki Kirgistanu. Etap I - renowacja studni

Miasto Kochkor-Ata położone jest na południu Republiki Kirgistan, w obwodzie dżalalabadskim. Jest to najbiedniejszy rejon kraju, borykający się z poważnymi problemami, wynikającymi z ograniczonej dostępności do wody pitnej, dużym bezrobociem, emigracją zarobkową oraz napięciami etnicznymi pomiędzy ludnością kirgiską i uzbecką. W związku z położeniem geograficznym jedynym dostępnym źródłem wody pitnej są złoża artezyjskie o głębokości 120 m. Wydobywana z nich woda służy również do nawadniania pól. Obecna słaba wydolność sieci wodociągowej oraz zwiększone zapotrzebowanie na wodę, zwłaszcza w sezonach letnich, powoduje niedobór wody pitnej oraz jej reglamentację. Woda wydzielana jest mieszkańcom dwa razy dziennie – rano i wieczorem.

Funkcjonujący system wodociągowy zbudowany został w latach 50-tych i nie spełnia obecnie żadnych norm technicznych, ani nie pokrywa zapotrzebowania mieszkańców miasta. Spośród 12 ujęć sprawnie działają jedynie dwa. Sieć wodociągowa jest w bardzo złym stanie. Co roku prowadzi się intensywne remonty popękanych rur. W związku z wyjątkowo dla tego regionu srogą zimą 2007/2008 ilość poważnych uszkodzeń sieci jest wyższa niż zazwyczaj. Dużym problemem mieszkańców miasta jest niska partycypacja społeczności lokalnej w podejmowaniu życiowych dla niej decyzji. Lata władzy radzieckiej w Kirgistanie przyczyniły się w istotny sposób do zatracenia poczucia odpowiedzialności za wspólne dobro, jakim jest woda oraz tradycyjnych dla tego regionu metod gospodarowania wodą. Zlikwidowane zostały organizacje o charakterze sąsiedzko-rodzinnym, odpowiedzialne za utrzymywanie źródeł wody w dobrym stanie. Efektem jest nieekonomiczne i nieekologiczne użytkowanie wody

Obecna sytuacja stanowi istotną barierę w rozwoju, łamie podstawowe prawo człowieka – prawo do dostępu do wody pitnej oraz jest czynnikiem sprzyjającym rozwijaniu się chorób zakaźnych, których epidemiami miasto nękanie jest okresowo.

Zrealizowane przedsięwzięcia:

- ◆ **Przeczyszczenie 4 studni głębinowych:** przepłukanie filtrów wodą wtłaczaną pod

ciśnieniem w kierunku przeciwnym do naturalnego biegu wody oraz wyłowienie z nich utopionych pomp zmniejszających wydajność filtrów.

- ◆ **Przeprowadzenie 1 spotkania dla mieszkańców** (20 osób). W trakcie spotkania przedstawione zostało szersze tło problemów z wodą i higieną w Koczkoracie i okolicach. Podano różne pomysły rozwiązania problemu wodnego oraz omówiono szczegółowe kwestie prawne, związane z systemem wodociągowym jak np. własność rur, odpowiedzialność za remont, odpowiedzialność za natychmiastowe informowanie o awariach, itp.;
- ◆ **Przeprowadzenie 8 seminariów** poświęconych higienie dla razem 112 osób. Seminaria były poświęcone nauczaniu o higienie i właściwych nawykach użytkowania wody;
- ◆ **Zakup agregatu prądotwórczego** do spawania.

W wyniku realizacji projektu osiągnięto następujące rezultaty:

- ◆ Wyłonione zostały profesjonalne ekipy zdolne do wybudowania studni – ekipy wiertnicze i wydobywcze.
- ◆ Renowacja 4 studni oraz uzyskanie przez firmę wodociągów miejskich wiedzy technicznej na temat budowy studni oraz możliwości ujęcia, która nie była zawarta w dokumentacji źródeł;
- ◆ Zwiększenie skuteczności renowacji istniejącej sieci wodociągowej – w wyniku projektu przeszkoleni zostali pracownicy przedsiębiorstwa wodnokanalizacyjnego w celu lepszego i mniej ekstensywnego użytkowania pomp i ujęcia;
- ◆ Zapoznanie liderów społeczności lokalnych z zasadami ekologicznego gospodarowania wodą – zrealizowane poprzez serie seminariów oraz okrągły stół;
- ◆ Stworzenie platformy współpracy społeczności lokalnej z administracją – początkiem tej współpracy był okrągły stół oraz zaangażowanie przedstawicieli komitetów dzielnicowych w realizację zadań projektu. Zaangażowanie ok. 30 szanowanych przedstawicieli społeczności lokalnej we wspólne rozwiązanie problemu wodnego. Podniesienie wiedzy na temat higieny użytkowania wody 112 uczestników seminariów. Zakup agregatu prądotwórczego i renowacja 4 studni oraz przeszkolenie 5 pracowników wodociągów w zakresie prawidłowego użytkowania studni i pomp.

Zaplanowana jest kontynuacja prac poświęconych rehabilitacji systemu wodociągowego w ramach współpracy lokalnego partnera i donorów. Udział Stowarzyszenia w planowanych działaniach polegać będzie na przygotowaniu planu rehabilitacji systemu kanalizacyjnego oraz kontynuowaniu programu edukacyjnego i pracy z młodzieżą na temat higieny.

8. Program wzmocnienia zdolności instytucjonalnych

Stowarzyszenie otrzymało dwuletni grant Instytucjonalny od Fundacji im. St. Batoiego. W ramach tego projektu zostały podjęte działania w czterech kierunkach: stworzenia i uporządkowania know-how organizacji, uporządkowania archiwów i biblioteki organizacji, wzmocnienie promocji organizacji oraz wzmocnienie kondycji finansowej.

W ramach pierwszego kierunku Stowarzyszenie podjęło się stworzenia i wyszkolenia nowego zespołu trenerów i ekspertów prasowych. W tym celu zostały przeprowadzone dwa szkolenia dla trenerów- praktyków, dziennikarzy pracujących na co dzień w gazetach lokalnych. Zespół składa się z trenerów polskich i ukraińskich (opis zespołu i jego działań znajduje się w opisie projektów medialnych). Stworzenie zespołu pozwoli nam usystematyzować i skoordynować projekty medialne organizacji.

W ciągu tego roku została też uporządkowana biblioteka organizacji. Wszystkie książki w organizacji zostały skatalogowane oraz ułożone według nowego podziału tematycznego. Zostały też uporządkowane i skatalogowane gazety. Jak dotąd nie udało się jednak usystematyzować zbiorów archiwalnych i czasopism. Biblioteka została udostępniona studentom w pomieszczeniach Instytutu Przestrzeni Obywatelskiej.

Stowarzyszenie rozpoczęło prace nad nową stroną internetową. Jednakże projekt nie jest jeszcze

gotowy i będzie wywieszony w następnym roku.

Grant instytucjonalny został wykorzystany również w celu przeprowadzeniu przeglądu ksiąg rachunkowych, który ma przygotować organizację do przeprowadzenia pełnego audytu finansowego. Jednocześnie został uruchomiony fundusz rezerwy, który pozwala zachować płynność finansową i założyć środki w wypadku, gdy część ze środków grantów wypłacana jest dopiero po zakończeniu projektu (np. sytuacje gdy projekt finansowany jest ze źródeł KE).

Stowarzyszenie w 2008 roku poczyniło pierwsze kroki w kierunku restrukturyzacji instytucjonalnej. Dąży przede wszystkim do stworzenia zespołów wokół określonych tematów, dysponujących swoimi grupami ekspertów. Pierwszym krokiem w tym kierunku była praca nad zespołem ekspertów i trenerów prasowych. Został również poważnie wzmocniony zespół ekspertów w dziedzinie reformy samorządu terytorialnego.

Zostało powołane zaplecze organizacyjne staży i wizyt studyjnych w Polsce (back seat office). Na razie składa się on z jednej osoby. Zaczęto jednak porządkowanie bazy danych i kontaktów z polskimi organizacjami.

II. Partnerzy

Stowarzyszenie prowadzi większość swych projektów w ścisłej współpracy z miejscowymi partnerami w krajach działania – organizacjami pozarządowymi, grupami nieformalnymi, mediami, instytucjami, zarówno na poziomie międzynarodowym jak i krajowym.

W 2008 roku Stowarzyszenie współpracowało **na Ukrainie** z:

- ♦ **Instytut Rozwoju Prasy Regionalnej na Ukrainie** – zawiązany w 2006 roku Instytut jest organizacją skupiającą ukraińskich ekspertów i trenerów prasowych. Instytut odpowiadał za przygotowanie koncepcji seminariów oraz ich techniczną realizację.
- ♦ **NARDA - Narodowy Związek Agencji Rozwoju Regionalnego, National Association of Regional Development Agencies** (Kijów). Misją NARDA jest skuteczna koordynacja regionalnej polityki państwa, a także realizowanie własnej polityki rozwoju regionalnego i skoordynowanie działań zrzeszonych w niej agencji (partner Stowarzyszenia w programie promocji reformy terytorialnej). NARDA dobierała ukraińskich ekspertów, organizowała konsultacje między ekspertami polskimi a specjalistami z Ministerstwa ds. Reformy Administracji Publicznej Ukrainy, dokonała selekcji uczestników seminariów i wizyt studyjnych.
- ♦ **Towarzystwo Lewa – The Lion Society** (Lwów) – jedna z najstarszych organizacji pozarządowych na Ukrainie, powstała w 1987 roku. Działania Towarzystwa skierowane są na rozwój i wzmacnianie umiejętności organizacji ukraińskiego trzeciego sektora. Trenerzy skupieni w organizacji prowadzi szkolenia dla NGO na Ukrainie, Białorusi, w Polsce, Azerbejdżanie, Armenii i Gruzji, opracowują i wydają materiały dotyczące wszystkich aspektów działalności organizacji pozarządowych. Towarzystwo było odpowiedzialne za organizację i przeprowadzenie elementów edukacyjnych programu dla grup młodzieżowych w Ukrainie, Białorusi i Rosji prowadzonych przez Stowarzyszenie.
- ♦ **Sieć Inicjatywy Społeczne na Ukrainie** – sieć powstała w wyniku wieloletniego prowadzenia przez nas programu szkoleniowego dla organizacji pozarządowych. Sieć zrzesza 13 organizacji pozarządowych z różnych regionów Ukrainy.

W Azji Centralnej partnerami programów Stowarzyszenia są:

- ♦ **NANSMIT - The National Association of Independent Mass Media of Tajikistan** (Dushanbe, Tadżykistan) – Organizacja utworzona w 1999 roku. Głównym celem NANSMIT jest budowa społeczeństwa obywatelskiego poprzez rozwój niezależnych środków masowego przekazu w Tadżykistanie. Stowarzyszenie zajmuje się obroną praw oraz reprezentowaniem interesów swoich członków przed organami władzy państwowej i

samorządowej. Szczególne miejsce w działalności NANSMIT zajmuje monitoring naruszeń praw dziennikarzy i mediów. W charakterze korespondentów organizacji pracuje 10 dziennikarzy w Duszanbe, Khujand, Kurhan-Tube, Kulyab, Horog. NANSMIT wspiera Stowarzyszenie w przygotowaniu szkoleń w Tadżykistanie – przeprowadził nabór uczestników na seminaria. NANSMIT zajmuje się również częścią kwestii organizacyjnych na miejscu, występuje jako organizacja zapraszająca, udzielająca wsparcia wizowego.

- ◆ **Oszkie Regionalne Centrum Środków Masowego Przekazu - Osh Media Resource Center** (Osz, Kirgistan) - organizacja założona w 1996 roku przez regionalnego przedstawiciela UNESCO w Ałmaty i USIS w celu wsparcia rozwoju niezależnych środków masowego przekazu w Oszu. W 1999 r., po zakończeniu projektu UNESCO/USIS, na bazie Centrum powstało stowarzyszenie, w skład którego weszli przedstawiciele mediów, będących odbiorcami tego projektu. Obecnie Osh Media Resource Center skupia 133 członków pełnoprawnych i 12 stowarzyszonych z obwodów Oszkiego, Dżalalabadzkiego i Batkeńskiego. Główne kierunki działalności Centrum to pomoc techniczna mediom, działalność edukacyjna, pomoc prawna dziennikarzom i poprawa sytuacji w kwestii dostępu do informacji.
- ◆ **Fundacja Społeczna „Centrum Kształcenia i Pomocy Prawnej Środkom Masowego Przekazu”** (Talas, Kirgistan) - organizacja powołana w maju 2006 r. przy wsparciu Centrum OBWE w Biszkeku staraniem i osobistym zaangażowaniem jednej z uczestniczek szkoleń Stowarzyszenia w 2004 r. oraz wizyty studyjnej w Polsce w grudniu 2005 r. Centrum, udziela pomocy dziennikarzom z Obwodu Talaskiego.

Obie ww. instytucje współorganizują seminaria przygotowywane przez Stowarzyszenie.

- ◆ **Fundacja „Tmaga News”** (Osz, Kirgistan) – organizacja powstała na początku 2008 r. i zajmuje się analizą sytuacji środków masowego przekazu w Kirgistanie, przekazywaniem informacji dotyczących mediów poprzez rozsyłkę w Internecie oraz wspieraniem lokalnych mediów.
- ◆ **Międzynarodowe Centrum InterBilim** (Biszkek, Kirgistan) – niezależna organizacja wspierająca środowisko pozarządowe w Kirgistanie w zakresie wymiany informacji, organizowania treningów dla działaczy sfery ochrony zdrowia, praw człowieka, edukacji oraz pomocy humanitarnej. Na prośbę InterBilim Stowarzyszenie zorganizowało wizytę studyjną młodych liderów w Polsce.
- ◆ **„Komokchiu”** (Koczkor-Ata, Kirgistan) – organizacja zajmuje się realizacją projektów pomocy rozwojowej, w tym projektów wodnych na terenie Kirgistanu.

Na Białorusi i w Rosji Stowarzyszenie współpracuje z kilkudziesięcioma podmiotami – organizacjami pozarządowymi, redakcjami gazet i czasopism, wspólnotami mieszkaniowymi, lokalnymi deputowanymi, nieformalnymi grupami i ekspertami. Ze względów bezpieczeństwa, w trosce o partnerów zaangażowanych w działalność na terenie Białorusi i Rosji nie podajemy listy organizacji współpracujących ze Stowarzyszeniem w tych krajach.

Wymienimy tu jedynie:

Ruch „Za Wolność” (Mińsk), zarejestrowany oficjalnie w tym roku. Powstał jako ruch Aleksandra Milinkiewicza, ziszczający różne organizacje pozarządowe i lokalne inicjatywy społeczne. Organizacja obecnie buduje swoje oficjalne struktury. Stawia sobie za cel przywrócenie demokratycznych procedur państwa, zmianę kodeksu wyborczego, przywrócenie wolności prasy, prawa do ziszczania się i zebrań obywateli oraz zwolnienie więźniów politycznych na Białorusi.

Stowarzyszenie kontynuowało współpracę z partnerami regionalnymi współdziałających w zakresie organizacji staży i wizyt w Polsce:

- **Stowarzyszenie Gazet Lokalnych (SGL)**
Stowarzyszenie powstało w 1994 roku. Zrzesza lokalne gazety informacyjne w Polsce. Stowarzyszenie współpracuje przy realizacji programu medialnego z trenerami i ekspertami, wywodzącymi się z redakcji polskich gazet lokalnych – członków SGLu.

Inni polscy partnerzy (Warszawa):

- ◆ **Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. Łazarskiego (Instytut Przestrzeni Obywatelskiej)** – organizacja seminariów i konferencji nt. Białorusi;

- ◆ **Fundacja im. St. Batoiego** – współpraca instytucjonalna w obszarze wsparcia organizacji pozarządowych na Białorusi i Ukrainie;
- ◆ **Białoruskie Stowarzyszenie im. R. Schumana** – promocja problemów białoruskich w Europie;
- ◆ **Ośrodek Studiów Wschodnich** – przygotowywanie spotkań organizacji pozarządowych na temat Partnerstwa Wschodniego;
- ◆ **Urząd Miasta Gdyni** – organizacja seminariów i wizyt studyjnych na temat samorządu lokalnego w Polsce.

Stowarzyszenie jest członkiem-założycielem **Grupy Zagranica**. W ramach Grupy współpracuje z kilkunastoma organizacjami prowadzącymi projekty transgraniczne. Obecnie przedstawiciel Stowarzyszenia jest członkiem Komitetu Wykonawczego GZ.

Ponadto w działaniach międzynarodowych partnerami Stowarzyszenia są:

National Endowment for Democracy;

Konrad Adenauer Stiftung (Litwa);

AMO (Czechy);

Fundacja Obywatelska Białoruś (Czechy);

European Exchange (Niemcy);

National Democratic Institute (Białoruś);

Fundacja Pontis (Słowacja).

Ze Stowarzyszeniem stale współpracuje grono kilkunastu wolontariuszy, wspierające zespół w realizacji bieżących zadań. Wolontariusze włączali się zarówno w prace poszczególnych projektów (tłumaczenia ustne i pisemne, prace przygotowawcze, organizacja staży i wizyt studyjnych oraz konferencji, opieka nad gośćmi) jak i prace pomocnicze (korespondencja, archiwizacja danych, porządkowanie dokumentacji).

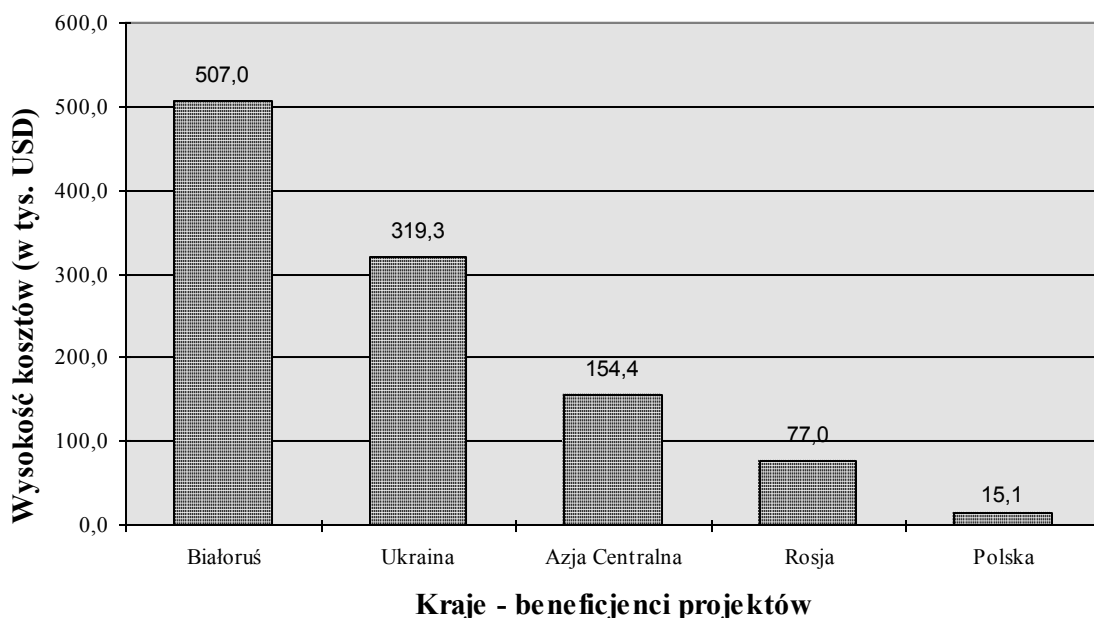
III. Sponsorzy i dane finansowe

Sytuacja finansowa Stowarzyszenia stabilizuje się, w 2008 roku kształtowała się na poziomie porównywalnym z rokiem poprzednim. Środki z dotacji i grantów gwarantowały stałe funkcjonowanie zespołu oraz utrzymanie zaplecza technicznego.

Wielkości przychodów i wydatków były na poziomie porównywalnym z rokiem ubiegłym i zapewniły utrzymanie płynności finansowej na poziomie zapewniającym bezkolizyjną realizację wszystkich programów. Podobnie jak roku poprzednim, większość środków Stowarzyszenie wykorzystało na realizację projektów adresowanych do odbiorców na Białorusi i Ukrainie (77% przychodów). Zdecydowanie wzrósł poziom środków przeznaczonych na projekty dla beneficjentów na Białorusi (o ok. 1/2 w stosunku do roku poprzedniego), zmniejszyło się zaś zaangażowanie środków w projekty ukraińskie. Systematycznie wzrasta również udział środków zaangażowanych w realizację programów w Azji Centralnej. Pozostałe środki, co pokazuje poniższy wykres, służą rozwijaniu programów i rozszerzaniu zasięgu działalności Stowarzyszenia.

Stowarzyszenie wyraża podziękowanie wszystkim instytucjom, organizacjom i osobom prywatnym, udzielającym wsparcia dla projektów naszej organizacji.

W roku 2008 powstała nadwyżka kosztów nad przychodami, skutkująca ujemnym wynikiem finansowym za działalność w 2008 roku (59.278,20 zł), stanowiącym ok. 2 % rocznych przychodów Stowarzyszenia. Nadwyżka kosztów wynika bezpośrednio z braku wpływu ostatniej transzy trzech z realizowanych grantów przed końcem roku, a także z wzrostu kursu USD oraz EUR pod koniec roku, co w konsekwencji zwiększyło znacznie ujemne różnice kursowe.

Poniższe dane obrazują ogólną sytuację finansową Stowarzyszenia, informacje szczegółowe zawiera roczne sprawozdanie finansowe.

Źródła przychodów

Całkowite przychody Stowarzyszenia stanowiły w 2008 roku kwotę **2.866.873,86zł**. Prawie w całości były to przychody na realizację działalności statutowej – konkretnych programów – granty i dotacje sponsorów. Pozostałe przychody stanowiły darowizny pieniężne lub rzeczowe osób fizycznych oraz prawnych, w tym 760 zł stanowiły składki członkowskie. W 2008 roku Stowarzyszenie przyjęło również wpłaty z tytułu 1% podatku – otrzymaliśmy darowizny w łącznej kwocie 1.397,50 zł.

W kwocie przychodów całkowitych, przychody stanowiące przychody na działalność statutową zrealizowaną w roku 2008 wynoszą 2.184.835,12 zł. Pozostała kwota przeniesiona została na przychody przyszłych okresów – na poczet działań projektów zaplanowanych do realizacji na rok kolejny.

Działania Stowarzyszenia możliwe były dzięki ich finansowaniu przez sponsorów:

- ◆ **National Endowment for Democracy (NED)** – programy wsparcia społeczeństwa obywatelskiego dla młodzieżowych NGO w Rosji oraz programy medialne na Białorusi, Ukrainie i w Azji Centralnej,

NED od początku naszej działalności jest sponsorem programów Stowarzyszenia;

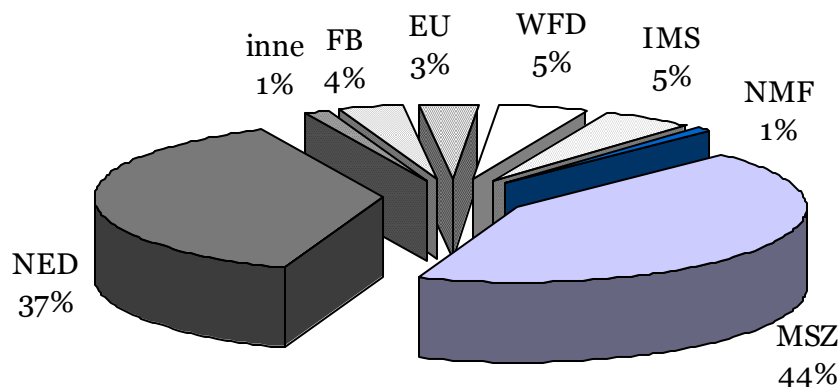
- ◆ **International Media Support (IMS)** – program medialny na Białorusi;
- ◆ **Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP (MSZ) – w ramach Programu „Pomoc Zagraniczna”** – program medialny na Białorusi, program wydawniczy na Białorusi, program wsparcia samorządności na Ukrainie, program wodny w Azji Centralnej oraz – ze środków w dyspozycji **Departamentu Unii Europejskiej** – Program Partnerstwa Transgranicznego;
- ◆ **Westminster Foundation for Democracy (WFD)** - program wsparcia społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi;
- ◆ **Unia Europejska (UE): Decentralised Cooperation in Belarus** - program wsparcia samorządności na Białorusi (ostatni etap) oraz **EIDHR – European Instrument for Democracy and Human Rights** – program wsparcia społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi;

- ♦ **Fundacja im. St. Batorego (FB)** – **grant instytucjonalny** oraz **w ramach Programu East-East** program wsparcia społeczeństwa obywatelskiego w Rosji oraz Azji Centralnej;
- ♦ **Norwegia ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF)** – Program Partnerstwa Transgranicznego.

Mniejsze granty Stowarzyszenie otrzymało jako wsparcie realizowanych projektów od:
Fundacji im. Konrada Adenauera (Przedstawicielstwo na Litwie);
Ambasady Brytyjskiej w Warszawie.

W roku 2008 Stowarzyszenie starało się utrzymać stabilizację oraz w dalszym ciągu różnicować źródła przychodów, wspierając budowanie długoterminowej strategii finansowania. Największymi grantodawcami pozostają NED oraz MSZ RP. Ponadto Stowarzyszenie pozyskało dla realizacji swoich programów nowych grantodawców; korzystamy w większym stopniu ze środków Unii Europejskiej, niewątpliwym sukcesem jest uzyskanie wsparcia w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

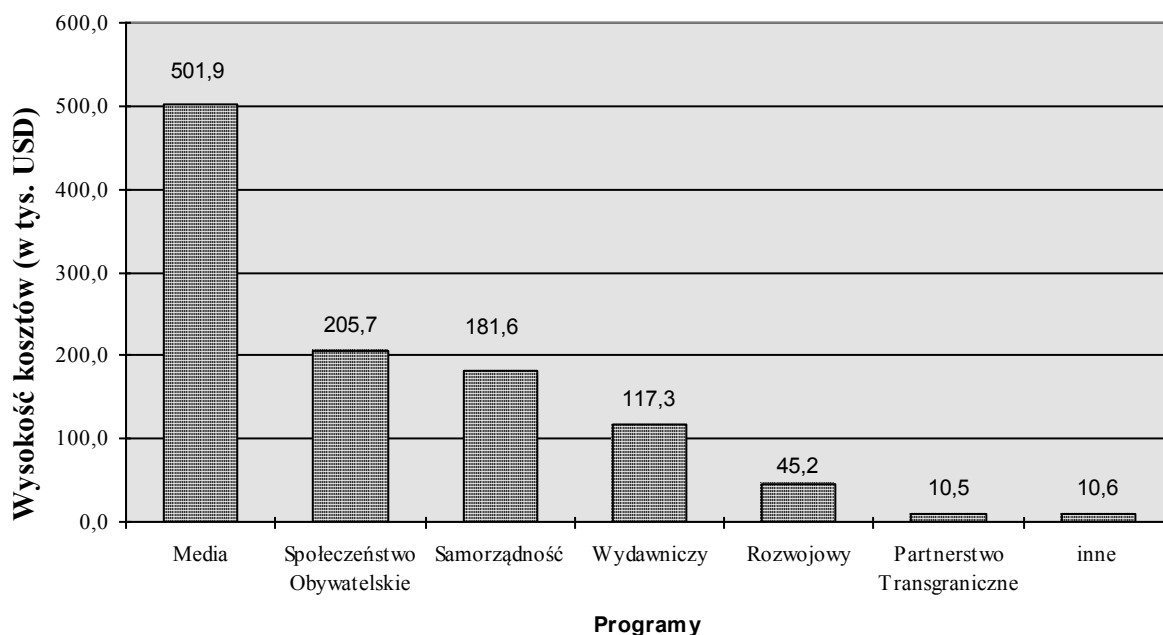
Szczegółowy podział źródeł przychodów z podziałem na grantodawców w 2008 roku przedstawia poniższy wykres.

Koszty

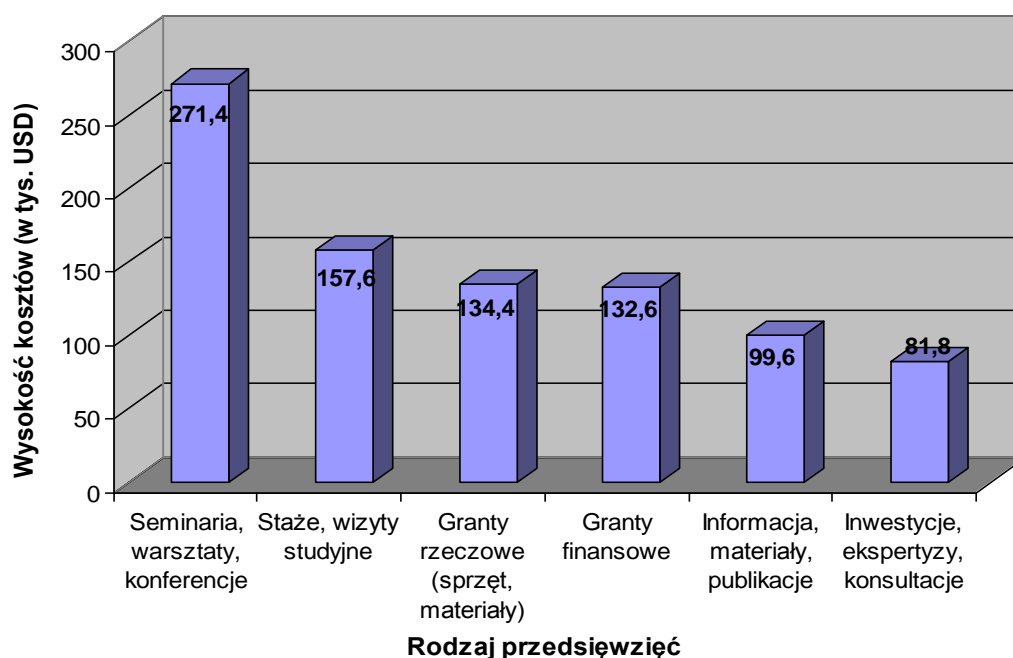
Całkowite koszty Stowarzyszenia w 2008 roku wyniosły **2.926.152,06 zł**, z czego koszty działalności statutowej zamknęły się w kwocie 2.796.954,75 zł. Koszty administracyjne wyniosły 76.299,38 zł, co stanowi 2,7 % kosztów całkowitych.

Poniższy wykres obrazuje koszty realizacji wg programów realizowanych przez Stowarzyszenie. Tradycyjnie, blisko połowę wydatków stanowią koszty realizacji programów medialnych, po ok. 1/5 – programy wsparcia społeczeństwa obywatelskiego oraz program samorządowy. Pozostałe programy rozwijane są systematycznie, w zależności od dostępności środków finansowych.

W konsekwencji – wg kategorii ponoszonych kosztów w ramach realizacji projektów – największą pozycją była działalność związana z organizacją seminariów i konferencji, a także wizyt studyjnych i staży (łącznie ok. 50% kosztów). Ponad 250 tys. USD zostało wydatkowanych w postaci bezpośredniego wsparcia beneficjentów (granty finansowe i rzeczowe).

W 2008 roku Stowarzyszenie mogło również udzielić wsparcia beneficjentom w postaci finansowania publikacji, inwestycji oraz ekspertyz/konsultacji. Podział kosztów realizacji programów na typy udzielonego wsparcia obrazuje poniższy wykres.

Opracowanie:

M. Dębowska, A. Makowska, P. Kazanecki

Zatwierdziło Walne Zebranie Członków SWCD – uchwała 1/2009 z dnia 26.03.2009